

5. Пономарьов О. С. Духовність у системі філософії педагогічної культури / О. С. Пономарьов // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2014. – № 2. – С. 18-26.

6. Роганова М. В. Культурно-виховне середовище вищого навчального закладу як один з чинників виховання духовної культури сучасного студента / М. В. Роганова // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 12. – С. 264-267.

Шемякіна О.П.

вчитель,

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 114

КОЛИСКОВА ПІСНЯ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів. Патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин [3].

Ефективність патріотичного виховання молодших школярів забезпечується неухильним дотриманням таких провідних принципів: науковості, національної свідомості й українського патріотизму, європеїзму, народності, гуманності й демократизму, природовідповідності, культуровідповідності, працьовитості, самодіяльності, активності й ініціативи учнів, гармонії родинно-громадсько-шкільної педагогічної взаємодії.

Одним із принципів реалізації завдань національно-патріотичного виховання є принцип етнізації. У поняття принципу етнізації вкладено етнічну соціалізацію дитини на основі родинного, культурно-освітнього, економічного, духовного життя й історичного досвіду свого етносу, народу, нації, відповідної виховної роботи у початковій школі. До основних засобів етнізації належать рідна (материнська) мова, традиційна родинно-побутова й громадська культура, національна школа й освіта, національні звичаї, свята, обряди, символи. Фундамент цього принципу закладається в сім'ї, і він повинен бути продовжений у дитсадку та початковій школі. Завдяки реалізації принципу етнізації у молодших школярів етнос має можливість продовжити й розвивати себе в своїх нащадках [4].

Яскравою, дієвою формою у справі національно-патріотичного виховання молодших школярів є знайомство з колисковою піснею. Народну пісню українці вважають душею народу, а колискова пісня є серцем народної пісні.

Ніжний мамин голос, приємні приспівування, повільні магічні рухи, які допомагають дітям поринути у сон, його казку... Ніхто нас ніколи не пригорне, не любитиме так, як мама, єдність матері та дитини у цьому дійстві – дорогоцінні спогади кожної людини.

«Якби не мамина пісня, яким убогим було б наше життя», – писав Василь Скуратівський. І дійсно, колискова пісня супроводжує людину все життя, але з часом набуває різної мети її використання.

Назва жанру «колискові пісні» пішла від слів «колихати», «колиска». Дитяче ліжечко називали колиска, люлька. Колиску в Україні вважають символом безсмертя роду, зародження життя. Робили колиску зі священних дерев: верби, дуба, верболозу, явора (калини, ясена, тополі – на Черкащині та інших областях). Матрацики набивали соломною, під подушку клали цвіт м'яти, чебрецю, материнки, деревію. За формою колиска була подібна до кола, це надавало їй магічної сили. Оздоблювали символами сонця: до вервечок, на яких чіпляли колиску до сволака чи стелі біля печі, прив'язували хрести, стрічки, інші обереги, дитячі іграшки [2].

Науковцями доведено, що ще ненароджена дитина сприймає музику, мову, інтонації голосу. У співаючої жінки відбувається сповільнення ритмів серцевих скорочень, тиск приходить в норму, до дитини надходить більша кількість кисню. Відбувається гармонізація її серцебиття, а разом з коливаннями навколоплідних вод дитина отримує ніжний масаж тільця. Народжене немовля, слухаючи пісеньки, які мама співала йому, впізнає їх і заспокоюється, скоріше починає реагувати на мамин голос і видавати у відповідь мелодійні звуки.

Коліскова пісня – це найперша пісня, яку чує дитина, вона зачаровує ніжністю, безпосередністю, простотою. Вона не розрахована для стороннього слухача. У ній уся материнська любов, світ добра, краси і справедливості, який кожна мати прагне виплекати в душі дитини.

За енциклопедичним визначенням, «колискові пісні, також колискові, колісанки – жанр народної родинної лірики, специфічний зміст і форма якої функціонально зумовлені присиплянням дитини в колісці» [1].

Не існує єдиної колискової пісні, але спільне те, що кожен до колискової пісні додавав свої слова та обов'язково приспівував: а-а-а-а-а, баю-баю-бай, люлі-люлі-люлі, о-о-о, у-у-у. За давніми повір'ями голосні в повторенні вважалися сонячними ключами. Люди вірили, що ці звуки – діти сонця: а – символізувало червоний колір, о – жовтий, у – оранжевий.

У різних народів є свої замовляння до сну. Багато спільного у слов'янських народів, є спільні слова й у інших народів (див. табл.).

Коліскові пісні – ліричні пісенні твори, які виконуються матір'ю (рідше батьком чи іншими членами родини) над колискою дитини для того, щоб її приспати. Їх мелодія ніжна, спокійна повторює ніжний голос струмочка, воркотіння котиків, туркіт голубів.

Центральними образами у колісанці є образи матері та дитини. Слова у колісковій сповнені мріями, думками матері про майбутню долю дитини, у них виливаються почуття жінки, її ставлення до дочки чи сина у паралельному зіставленні з її власною долею, роздумами про життя. Тож народні колискові пісні є результатом творчого натхнення матерів, які в цих піснях хотіли висловити свою любов до власної дитини, заспокоїти, уберегти маля від будь-якого лиха, побажати гарної долі [2].

№ п/п	Мова	Назва пісні (жанру)	Дитяче ліжко (назва рухів під час заколисування)	Слова, що повторюються під час виконання колискових
1.	Українська	Колискові колісанки	Колиска (колихати) люлька	А-а-а-а! Баю-баю-бай! Ой, люлі-люлі!
2.	Російська	колыбельные	Кроватка Люлька (Колыхать, люлят, баять)	А-а-а-а! Баю-бай! Баюшки- баюшки! Люли-люли! Ой-лє-ли, да ой- ли, ой-ли! О-о-о-о-ой!
3.	Білоруська	калыханка	Калиска (калыхать) зыбка (люлят)	Ай, люли, ай, люли! Баю-бай! Баяньки-бай-бай!
4.	Молдавська	кынтек де лягэн	лягэн	Нані-нані!
5.	Болгарська		Люлка (с люлєне) Приспівам	Нані-нані-на!
6.	Англійська	Lullaby cradle song	Cradle – ліжко Lull – баюкати Lulling – баюкання	La-lo-lu! Sleep-oh-sleep! Row-row!

Оскільки єдиним слухачем є дитина, яка лише починає розуміти окремі слова і реалії дійсності, то у колискових використовується тільки найпростіші загальнозживані слова. Голос матері дитина може впізнати з безлічі інших, бо тільки в ньому відчувається справжня турбота, тільки з мамою малюк почувається захищеним. Найперші роки життя для дитини дуже важливі, саме в цей період відбувається найбільш стрімкий фізичний і розумовий розвиток. Так багато за такий короткий проміжок часу людина більше ніколи не зможе досягнути. Колискові пісні виконувались не тільки, щоб приспати дитину, а повернути до неї або відвернути від неї дію певних духовних сил, оберігати від зла. Побутові твори, в центрі яких не стільки саме дитина і магічна дія слова на її ріст, здоров'я, щастя, а скоріше світ, в якому дитина живе – її дім, родина.

Матері традиційно належить найголовніша роль у вихованні маленької особистості. Колискові пісні були ранкові, денні, вечірні, співалися окремо дівчаткам та окремо хлопчикам. Якщо ненька наспівувала колісанку синочкові, то бажала в ній, щоб виростав відважним захисником рідного краю.

Рости ж синку, в забаву,
Козачеству на славу,
Воріженькам у розправу.

А дівча підсвідомо вбирало жіночі чесноти: лагідність і доброзичливість хранительки домашнього вогнища, працьовитість.

І вже воно росло
Отцю, матці на потіху,
Добрим людям на послугу,
Отцю, матці на втішеньку,
Добрим людям на славоньку.

У колискових піснях народ відтворює уявлення про сон як істоту, що може заспокоїти і приспати дитину. Раніше люди вірили в те, що на сон впливає якась надприродна сила, тому зверталися до Сну і Дрімоти – міфічних істот, подібних до людей, із проханням, умовлянням, закличками прийти до дитини. Сон і Дрімота ходять, розмовляють між собою, розподіляють обов'язки.

У багатьох колисанках присипляння пов'язане з напівміфічною істотою – котом. Кіт у слов'ян – символ оберегу дому (спить на печі, стереже спокій, не відходить далеко від дому, завжди повертається). Крім того була помічена здатність kota швидко засинати, спати більшу частину доби. З цим був пов'язаний звичай класти kota в колиску перед тим, як туди клали дитину. У колискових піснях з'являється мотив закликання kota.

Дітям потрібно тепло, лагідні доторкування, тихий спів чи повторення звуків, які йдуть від котика. А сон і дрімота знаходяться за вікнами та іноді вони створюють ситуацію неспокою, турботливості.

В молдавських колискових присутні теж звірята м'які та пухнасті: котики, ведмедики, зайчики, пташки, маленькі комахи та тваринки: жабки, метелики, бджілки. Коли мами заколисували дитину, то обов'язково торкалися її брівки і ніжно пальчиками робили погладжуючі масажні рухи, «ніби наказували» оченятам заплющитися і відпочивати.

Головними істотами у колискових є кіт, коза, птахи, вівці, корови, коні. Іноді у англійських колискових вживають вигадані персонажі: Sandman (пісочна людина), Wee Willy Winkie (Моргун Кроха Віллі), a man in the moon (людина з місяця). Часто в англійських колискових згадуються янголи, що охороняють спокій малюка.

Багато середньовічних англійських віршів, пов'язаних з народженням Ісуса, прийняли форму колискових пісень. Більшість сучасних колискових пісень датуються ще XVII століттям, а деякі походять з США. Багато колядок призначені як колискові для маленького Ісуса, найвідоміша з них «Silent Night».

Для нас колискова пісня – пісня мами, пісня рідної домівки, пісня рідної землі. Змалку ми її знаємо, а вивчати колискову пісню як літературний твір почали ще з букваря. За програмою у розділі «Усна народна творчість», колискові пісні ми вивчали у 1, 2 класах. Є вони у посібниках з позакласного читання для 1 – 4 класів. У написання колискових пісень вкладали свою душу, нетлінне слово Іван Франко, Леся Українка, Андрій Малишко, Анатолій Наконечний, Ліна Костенко, Марійка Підгірянка, Микола Сингаївський, Яків Щоголів, Наталія Май та інші поети сучасності. Зараз у матусь маленьких

діточок є дуже багато можливостей заколихати, приспати дитину. Ми впевнені, що колискова пісня для українців завжди буде міцним невидимим містком, що у будь-якому куточку нашої планети буде пов'язувати нас з рідною землею!

Коліскова пісня – це мультикультурне явище. Коліскові пісні – це перші уроки рідної мови, перша музика в житті людини. У них стверджується, що дитина – сама найкраща, мама – найлагідніша, а дім – найрідніший. Ніжність, ласку, спокій несуть коліскові, вони знімають тривожність, збудження. Коліскова – це ніби мамині руки, що змикаються навколо дитини і не підпускають до неї зло. Від того, які пісні співала мати і чи співала взагалі, залежить характер малюка, його фізичне здоров'я, ступінь розвитку. Психологи твердять, що діти, яким не співали коліскових пісень, виростають більш егоїстичними та сердитими. А на Сході навіть є приказка про злу людину: мабуть, йому мама в дитинстві не співала коліскових пісень! Тож ми будемо співати коліскові своїм лялькам, сестричкам, братикам, у майбутньому – своїм дітям та онукам.

Список використаних джерел:

1. Дерево життя. – К. : Успіх і кар'єра, 2009. – С. 170-209.
2. Кондратович О. Українські звичаї. Народини. Коса ж моя. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2007. – С. 64-70.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді / Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641.
4. Нетудихата А.П. Форми, методи і засоби патріотичного виховання у початковій школі / Початкове навчання та виховання. – 2015. – № 34-36. – С. 2-6.